

БЪЛГАРСКАТА ЛЕКСИКОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОГРАФИЯ В НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК

Книжка 4 на списание *Български език* е посветена на проблемите на лексикологията и лексикографията от най-ново време, т.е. от началото на XXI в.

Изминалият XX век бе време на плодотворност и европейско утвърждаване на българската лексикология и лексикография, но началото на XXI в. постави нови предизвикателства пред тези науки. Смяната на политическата система и съпровождащата я радикална промяна в икономиката, бита и културата на народа довеждат до явления, които несъмнено пряко засягат езика и науката за езика. Рязко се засилват езиковите контакти на българите с носителите на чужди езици, което несъмнено води до небивало нахлуване на чужда лексика в общуването на българите, в българския периодичен печат, в езика на медиите и политиките, в езика на образователната система.

Българските езиковеди имат важната задача да овладеят тази нова вълна, да я подчинят на правилата на родния език и в същото време да отворят път на новото, т.е. да осъвременят и самите правила.

Важно направление в съвременната лексикология е неологията, т.е. този дял от нея, който се занимава с новите думи и значения, с адаптирането на заетата лексика към системата на българския език.

В настоящата книжка на списанието ви представяме именно такива изследвания. Статиите на Диана Благоева и Сия Колковска анализират проблемите на неологичната лексика в българския език. В статията си *Наблюдения върху утвърждаването на новата българска лексика* Диана Благоева уточнява основни понятия и термини в неологията. Разглежда етапите в развитието на лексикалните нововъведения в движението им от епизодното към системното, като анализира функционирането на неологичната лексика в медийния дискурс. Наблюденията и изводите авторката си прави въз основа на референтен електронен корпус, който е част от Българския национален корпус. Сия Колковска спира вниманието си пък на конкретен тип неологична лексика – неологизми, възникнали от чужди инициални абревиатури.

Осъвременяване и модернизирание настъпва и в областта на лексикографията. В статията си *Интернет като работна среда за лексикографа* Мария Лилова показва именно голямата промяна в изследователската работа на лексикографа с навлизането на новите информационни технологии и интернет в нея. Тя посочва възможностите, които тези технологии дават на лексикографията – от една страна, за създаване на електронни варианти на отпечатани книжни речници, което увеличава значително достъпа до тях, от друга страна – за създаване на изцяло нов вид електронни речници, WEB-базирани от самото начало. В статията си авторката запознава читателя с основните понятия и принципи при разработване на база данни на WEB-базиран речник, както и с характеристиките на такъв тип речник.

Съвременната лексикография се развива и в нови направления. Положено е началото на етнолингвистичната лексикография. В Секцията за българска ономастика и етнолингвистика на Института за български език се изработва първият в българското езикознание *Енциклопедичен речник (корпус)* на етнокултурната лексика. Това е речник на духовната народна културна традиция. Той обхваща народните термини, свързани с българските обреди, обичаи и вярвания. По-подробно с концепцията и принципите на този речник ни запознава Мария Китанова в статията си *Език. Етнос. Култура*.

Новото време поставя и нови изисквания към лексикографията. Значителна е ролята днес на двуезичната лексикография. Интензивното придвижване на хора и стоки по целия свят, бизнес контактите, културните връзки правят особено нужни двуезичните речници. Нещата не се свеждат само до увеличаване на броя на новите издания. Новият двуезичен речник трябва да

отговаря на нови критерии. И ако доскоро този тип речници се изработваха от хора, знаещи чужд език, но неподготвени като лексикографи, то днес в изработването на добрия двуезичен речник задължително участва лексикограф (идеалният случай е, когато авторът не е само владеещ съответния чужд език, но е и лексикограф). Двуезичният речник трябва да представя достатъчно пълно семантичната структура и съчетаемостта на лексикалните единици, да подчертава асиметрията в двата езика, да характеризира етноспецифичното. На принципите на новия двуезичен речник е посветена статията на Сабина Павлова *Лексикална еквивалентност и дефиниции в двуезичен речник*.

Както двуезичните, така и тълковните речници трябва да се изработват в съответствие с най-новите теоретични изследвания и изводи. Пример за това е отразяването на глаголните форми със *се* и *си*, които винаги са били препъникамък за лексикографа. На този толкова комплициран проблем е посветена статията на Галина Петрова *За клитиките се и си и лексикографското им представяне*. Проблеми на лексикографската практика при изработването на етимологичен речник разглежда Христина Дейкова в статията си *За някои проблеми при разработване на етимологична статия от гнездови тип (върху материал от Български етимологичен речник)*.

Процесът на отваряне на науката ни към европейските ценности и към постиженията на съвременните информационни технологии е съпроводен от едно обратно по своя характер явление – насочване към собствените ценности, осмисляне и описание на езика, като носител на българската култура, душевност и самобитност. Изследванията на Мая Божилова върху български съновници и на Йоанна Кирилова върху български пословици разкриват страници от националното ни културно наследство, представят езикови факти, свързани с народната традиция, възплътели народна мъдрост, опит и вявания. Тези етнолингвистични изследвания допринасят за оформяне на националния облик на българската лексикология и безспорно дават отражение и върху съвременната българска лексикография. Само върху основата на националното, етноспецифичното може да се надгражда интернационалното, за да се съхрани българският дух и характер.

Лилия Крумова-Цветкова